

Förord

Denna vetenskapliga antologi om Svenska kyrkan och samerna är viktig! Tillsammans med boken om nomadskolan utgör denna vitbok ett välbehövligt material om mörka kapitel i svensk historia och om Svenska kyrkans speciella roll i denna.

Ska det verkligen vara nödvändigt att gräva upp gamla oförrätter och hänga ut gångna tiders aktörer på det här viset? De gjorde väl så gott de kunde!?

Ja, det är nödvändigt att gräva upp gamla orättvisor för att granska vad som hände och varför. Utan detta går det inte att nå fram till upprättelse och försonade relationer. Och ja, många gjorde nog så gott de kunde. Men fel blev det ändå. Såren, smärtan, skammen, självföraktet, vreden och alla svåra minnen är verkliga. De kan inte nonchaleras av en kyrka som vill leva i Jesu Kristi efterföljd.

Det gjorda kan inte göras ogjort, men det går att lära sig av tidigare generationers misstag. Genom att lyftas fram, tydliggöras och bearbetas kan minnen få andra roller. Inte genom att glömmas, utan genom att belysas, kan orättvisor bearbetas.

Vi har ganska länge vetat att kyrkan varit en aktiv hand i statsmakens koloniala förtryck av det samiska folket. Men vi har haft svårt att ta itu med denna del av vår historia. Att göra upp med andras koloniala förflutna är enklare än att göra upp med det egna. I skärskådandet av den egna historien framträder tillkortakommanden och skuld i all sin tyngd och komplexitet. Intressekonflikter uppdragas och kan få nytt bränsle. Det är således ingen enkel väg att gå.

Men för att kyrkor ska vara de trygga och heliga rum vi vill att de ska vara måste vi också våga vidröra det som gör ont. Under en lång tid kunde eller ville vi inte förstå, se och höra de samiska historierna och minnena av det förflutna. Det gör ont att ta in att kyrkan inte agerat gott utan har bidragit till och legitimerat förtryck och på det viset vållat lidande. När vi har svikit det samiska folket, har vi också svikit oss själva och Gud.

Vi har ett ansvar att ta: för vår del i Sveriges koloniala historia, för våra svårigheter att bearbeta den och bygga nya relationer samt för risken att upprepa tidigare fel och misstag.

Denna vitbok om de historiska relationerna mellan det samiska folket och Svenska kyrkan är tänkt att vara en startpunkt för fortsatta processer. Författarnas uppdrag har varit att lyfta fram i ljuset de kränkningar och oförrätter som tidigare sopats under mattan. Samtidigt ger oss dessa vetenskapliga studier kunskap om att kyrkans roll inte har varit entydigt förtryckande. Vissa av kyrkans företrädare har snarare sökt underlätta samers villkor. För att vi ska kunna gå vidare måste hela den mångfacetterade sanningen fram.

Vitboksprojektet har sin grund i det försoningsarbete som har pågått mellan Svenska kyrkan och samerna sedan 1990-talet. Den utredning som Kyrkomötet tillsatte 2005 har här spelat en avgörande roll. Utredningen ledde till flera förslag på åtgärder. Bland annat genomfördes hearingen Sägastallamat i Kiruna 2011. Bland deltagarna återfanns representanter för politiska och kyrkliga delar av det samiska samhället.

Hela vitboksprojektet utgör ett resultat av ett samarbete mellan kyrka och akademi, och texterna visar hur fruktbar en sådan samverkan kan bli. Tillsammans med försoningsteologiska texter kommer detta projekt också att sammanfattas i en kommande publikation av mindre omfattning.

Å Svenska kyrkans vägnar vill jag tacka alla som bidragit. Det är min förhoppning att boken får många läsare som i sin tur bidrar till att det som nu tagit sin början får fortsätta: uppgörelsen med en historia av kolonialism, benämmandet av ondska och smärta och mobiliseringen av viljan att bygga ömsesidiga, respektfulla och rättvisa relationer. Svenska kyrkan vill och måste ta ett fortsatt ansvar för att detta ska ske på ett varaktigt sätt.

*Uppsala i december 2015,
Antje Jackelén
Ärkebiskop i Svenska kyrkan*

Dát diedalaš antologiija Ruota girku ja sámiid birra lea dehálaš! Girjjiin nomádaskuvlla birra ja dát vilgesgirji leaba dárbbášlaš ávdnasat sevdnjes kapihttalis ruota historjjás ja Ruota girku erenoamáš oassi dás.

Lea go duodas dárbu roggat boares vearredaguid ja dán láhkái sivahallat doaibmi olbmuid vássán áiggis? Gal sii barge maid sáhtte!?

Lea fal dárbbášlaš roggat boares eahpevuoiggalašvuođaid dárkkistan dihte mii dáhpáhuvai ja manin. Dán haga ii leat vejolaš ollášuhttit oktavuodaid mat leat buhtaduvvon ja soabahuvvon. Ja mángasat gal dahke maid sáhtte. Muhto šattai goitge boastut. Hávit, bávččas, heahpat, iešvašši, suhttu ja visot váttis muittut leat albma. Dat ii sáhte badjelgehččot girkus mii háliida eallit Jesu Kristi mañis.

Dagut leat juo dahkkon, muhto lea vejolaš oahppat ovddit buolvvaid boasttuvuođain. Go čalmmustahtto, čielggaduvvo ja giedahallo de muittot sáhttet oažžut iežá rollaid. Eahpevuoiggalašvuođaid ii giedahala vajálduhtima, muhto čalmmustahttima bokte.

Mii leat diehtán ahte girku lea leamaš doaimmalaš giehta stáhtafámu koloniála vealaheamis sámii álbmogis obba guhká. Mis lea leamaš váttisvuohta bargagoahtit dánna osiin min historjjás. Lea álkibut soabadit iežáid kolonialaš vássánáiggiin go soabadit iežainis. Go dárkkista iežas historjjá ihtet váilevašvuođat ja sivalašvuođat visot nođiiguin ja mohkkáivuodaiiguin. Berošteaddjiriiddut ihtet ja sáhttet oažžut ođđa fámu. Danne ii leat álkes geaidnu.

Muhto jus girkut galget leahkit dat dorvvolaš bassi lanjat de mii maid fertet duostat guoskkat dan mii bávččaga. Guhkes áiggi mii eat sáhttán dehe háliidan ipmirdit, geahččat ja gullat sámii historjjá ja muittuid vássánáiggis. Bávččaga fuobmát ahte girku ii leat láhtten bures muhto dorjon ja addán lobálašvuođa vealaheapmái ja dan láhkái dagahan váivvi. Go mii leat beahttán sámii álbmoga, mii leat maid beahttán iežamet ja Ipmila.

Mii šaddat váldit ovddasvástádusa: min bealis Ruota kolonialaš historjjá, min váttisvuođat giedahallat dan ja hukset ođđa gaskavuodaid ja maid várra geardduhit ovddit sivaidda ja boasttuvuođaid.

Dát vilgesgirji historjjálaš gaskavuodaid birra sámi álbmoga ja Ruota girku gaskkas lea jurddašuvvon leahkit vuolggasadji joatkašuhhti proseas-
saide. Čálliid bargu lea leamaš čalmmustahttit daid loavkašuhttimiid ja
vearredaguid mat ovdal leat čihkkojuvvon. Seammás dát dieđalaš iskam
addet dieđuid ahte girku rolla ii dušše lea leamaš vealaheaddji. Nuppe dáfus
muhtimat girku ovddasteddjiin leat geahččalan geahpidit sámiid eavttuid.
Jus mii galgat sáhttit joatkkat ovddusguvlui de olles dat girjái duohtavuoh
ta ferte boahtit ovdan.

Vilgesgirjeprošeavtta vuoddu lea soabadanbarggus mii lea leamaš
jođus Ruota girku ja sámiid gaskkas 1990-logu rájis. Guorahallama man
Girkočoahkkin bijai johtui 2005:s lea leamaš mearrideaddji rolla. Guo-
rahallan buvttii ollu evttohusaid bijuide. Earret iežá čađahuvvui hearing
Ságastallamat Gironis 2011. Ovddasteaddjit politihkalaš ja girkolaš osiin
sámi servodagas oassálaste.

Olles vilgesgirjeprošeakta lea boađus ovttasbarggus girku ja akade-
mijja gaskkas, ja teavsttat vuosehit man ollu dakkár ovttasbargu sáhtta
addit. Ovttas soabadanteologalaš teavsttaiguin dát prošeakta boahtá maid
čoahkkáigessot boahtevaš unnit almmuhusas.

Ruota girku bealis mon háliidan giitit buohkaid geat leat searvan. Mu
sávaldat lea ahte girji ožžo ollu lohkkiiid ja sin vehkiin dat mii lea álgán
beassá joatkit: soabadeapmi kolonialisma historjjáin, nammadeapmi
bahávuodas ja bákčasis ja mobiliseret dáhtu hukset lotnolas, gudnejahtti
ja vuoiggalaš gaskavuodaid. Ruota girku háliida ja ferte joatkit váldit ovd-
dasvástádusa jus galgá dahkkot bistevaš vuogi mielde.

*Uppsala juovlamánnu 2015,
Antje Jackelén
Earkebisma Ruota girku*

Översättning till nordsamiska av Miliana Baer

Dát diedulasj antologiddja Svieriga girikko ja sámij birra l ájnas! Aktan girjijn jáhttesámekávla birra l dát vielggistjála dárbulasj diehto sjeivnnjis kapihtalij birra svieriga histárjån ja Svieriga girikko sierralágásj ánburge birra aktijvuodan.

Le gus ájtu dárbulasj átsádit dálusj verrudagájt ja tjuovgádit vásse ájgij oassálasstijt návti? Dahkin dávk náv buoragit máhttelis!?

Dárbulasj la átsádit dálusj verrudagájt gehtjatjit mij dáhpáduváj ja manen. Átsádat ij maná tjuottjáláhttemij ja sábadim aktavuodajda állet. Állusa dávk dahkin náv buoragit máhttelis. Valla huoman sjattaj boasstot. Háve, bávtjas, skábmo, iesjbadjelgáhttjam, moarre ja gájkka lássá mujto li sáddná. E máhte hálbbaduvvat girikkos mij sihtá Jesu Kristusa gáhttjoma milta viessot.

Histárjålasj dago e máhte rievddaduvvat, valla máhtta ávdep buolvaj mieddemijis oahppat. Dáttoduvá, tjielggiduvá ja giehtadaláduvá de mujto máhtti ietjá ánburgijt oadtjot. Ij vajálduhte, ájnat tjuovgada, verrudagá máhtti giehtadaláduvvat.

Mij lip viehka málggadav diehtám girikko l árrum dájmalasj bielle stáhtafámo kolonidjalalasj duolmmusin sáme álmmugis. Valla mijån la árrum lássát álgádit mijá histárjá oasálasjvuodajn. Tjielggit iehtjádij kolonidjalalasj vásseájgijn la álkkep gá tjielggit ietjasa. Ietjas histárjá váttugit gáhttjain ihti vige ja mieddema stuorrát ja moattegerdakvuohta. Ávkkástallamrijdo gávnadalli ja máhtti mávtástuhttet fábmov. Danen ij la álkkes ávdedibme.

Sihtap girikko galggi árrat jasska ja ájlis saje ja de háhttup aj duosstat duohttat ma báktjiji. Guhka ájgen ejma máhte jali ejma sidá dádjadit, vuojnnet ja gullat sáme giehtojt ja mujtojt vásse ájges. Báktji dádjadit girikko ij la buoragit doajmmam ájnat la ávdedam ja lágallattjat dahkam duolmmosav ja návti l gierddamav dahkam. Gá lip sáme álmmugav báhttám, de lip aj báhttám iehtjama ja Jubmelav.

Mijån la ávdásvástádus: mijá oasálasjvuodas Svieriga koloniserim his-

tárján, mijá umasse oare dav giehtadallat ja áđá gasskavuodajt vuododit ja máhttelisvuodas gárddádit ávdep verrudagájt ja mieddemijt.

Dát vielggistjála histárjålasj gasskavuodaj birra sáme álmuga ja Svieriga girkko gaskan l ájgodum tjevtjastahkan prosessajda ávdđålijguovlluj. Tjållij dahkamus la árrum tjuovgadat vuolelimijt ja verrudagájt ma ávdebut li tjeigadum. Dá diedalasp átsådime sámmibåle midjij vaddi máhttudagájt jut girkko ánburkke ij la val duolmmusin árrum. Girkko ávdåstiddjij soabmåsa li ienni gáhttjalam sámiij vidjuriijt giehpedit. Állidittjat ålgadim bargov de háhttu ålles moattegerdak sáđdnå bihkusij boahitet.

Vielggistjålaprosjevtan la vuodo såbadimbargon mij la ávdđånam Svieriga girkko ja sámiij gaskan 1990-lågo rájes. Átsådimev majt Girkkotjåhkalvis nammadij 2005 l árrum ájnas. Guoradallam båhtusav vattij moatte oajvvadussaj biedjamdagojda. Iehtjådiij siegen tjadåduvåj tjåhkanibme Sågastallamat Gironin 2011. Oassevåldij siegen lidjin ávdåstiddje sáme sebrudagå politikålasj ja girkkolasj suorgijs.

Álles vielggistjålaprosjåhta l boados aktisasjbargos girkko ja akademija gaskan, ja tevstaj vuosedi man sjaddelis dakkir aktisasjbarggo máhttå sjaddat. Aktan såbadisteologidjålasj tevstaj prosjåhta aj tjoahkkåjgieseduvvå boahite ålgusvaddemin unnep prånntagin.

Svieriga girkko ávdås sidáv gijttet gåjkajt gudi li oassålasstam. Dårvu-stalåv ållusa girjev låhki ja vuorroniså ávdedi vaj ålgadum barggo ávdđån: såbadis kolonialisma histárjåjn, bahåvuoda ja båktjasa nammadibme ja fåbmotjoaggem vuododit gasskasasj, árvvolasj ja rievtes gasskavuodajt ávdedit. Svieriga girkko sihtå ja háhttu ávdåsvasstådusåv vålldet vaj galggå stuovugit dagåduvvat.

*Uppsala javllamånon 2015,
Antje Jackelén
Oajvvebiskåhppå Svieriga girkkon*

Översättning till lulesamiska av Barbro Lundholm

Daate daejremes (*vetenskapliga*) antologije svïenske gærhkoen jïh saemiej gaskem vihkeles! Ektine dejnie gærjine juhtijeskuvlen bijre daate veelkes-gærja daerpies gosse dejtie jemhkelds kapihtelidie Sverjen histovrijisnie vuartasjibie jïh guktie Svïenske gærhcoe desnie meatan orreme.

Mejtie daerpies bærïes mïedtelimmiej bijre vihth soptsestidh jïh dej beeli åajvaladtji dååsverimmieh naemhtie bejhkiehtidh? Dah sih darjoejin dam maam vïenhtin bööremes?

Nov gujht daerpies dejtie bærïes mïedtelimmide vihth vuartasjidh jïh kraanskodh mij heannadi jïh mannasinie. Jis ij dam staeriedibie ibie maehtieh seamadidh jïh ektesne jïeledh. Jïjnesh gujht darjoejin guktie vïenhtin bööremes. Læjhkan baahtoeht sïjdti. Sæjrie, vaejvie, skaamoe jïh jïjtjemse ålkoestidh, sikne jïh gaajhkh garre mojhtesh aajmojne. Ij Leah gærhcoe mij Jeesus Kristusinie sæjhta jïeledh dam maahta aaparidh.

Ij gåaredh orrestehtedh daam maam dorjeme læjhkan maehetebe aerebe boelvijsite lieredh guktie baahtode dorjeme. Jis mojhtesh lutnjedh, tjelke-didh jïh kreajnoehtidh dellie mojhtesidie jeatjahlaakan vuartasjibie. Ij edtjh dejtie mojhtesidie åajaldehtedh, dejtie tjuara vïhtesjidh jis dam ovreaktoem staeriedidh jïh dejnie barkedh.

Mijjïeh guhkiem daajreme gærhcoe eadtjohke giëtine staatefaamoen koloniaale mïedtelimmesne saemien almetjijstie orreme. Læjhkan ibie Leah daejnie boelhkine mijjen histovrijistie sijhteme vuejnedh jïh dejnie aalkeme. Aelhkebe orreme jeatjah koloniaale dejbeeli dååsverimmide vuartasjidh goh mijjen jïjtsh. Goh jïjtsh histovrijem giëhtjede dellie gujht vuepteste man baahtode dååsveramme jïh man stoerre skåltoe. Tsælloeh måedtie aamhtesi bijre vuepteste jïh dagke dam dållem eesjedh. Ij Leah gujht daate naan aelhkïe geajnoe vaedtsedh.

Jis sijhtebe gærhkoeh edtjïeh jearsoes jïh aejlies sijjïeh årrodh dellie tjoe-rebe doestedh soptsestidh mejnie vaajveminie. Guhkiem idtjimh maehtieh jallh sijhtieh guarkedh, vuejnedh jïh govledh dam maam saemïeh sopstestïn dej sijjen åvteli mojhtesi bijre. Nåake domtoe guktie ij gærhcoe

hijvenlaakan dååsveramme jñh meatan orreme narrahtamme jñh nemhtie aaj vaejviestamme. Gosse mijjieh saemide beahteme, dellie mijjieh jñjtjemse jñh dovne Jupmelem beahteme.

Mijjen lea dñedte: mijjen Sveerjen koloniaale histovrijsnie, man nåake-laakan mijjieh daejnie gñehtelamme jñh orre ektiebarkoem tseegkedh ollebe seamma bñajhtoeh ikth vielien aejkien darjoeh.

Daate veelkesgærja dah historiske ektiebarkoeh saemiej jñh svñenske gærhkoen gaskem edtja aalkoe årrodh jñh guktie mænngan digkiedidh. Tjaelijh barkoe orreme dejtie mñedtelimmide jñh narrahtimmide vuesiehtidh mejtie ij aerebe sijhteme vuejnedh. Seamman aejkien aaj daah daejremes lohkehtimmieh maahtoem mijjese vadta ij Leah gærhkoeh barre nåakelaakan dååsveramme. Muvhth gærhkoen åvtelassh aaj voejhkelamme saemiej jieliehtimmiem giehpiedidh. Jis edtjebe daejnie nahkasjidh barkedh dellie tjoerebe gaajhkh ovmessie saatnah vuesiehtidh.

Veelkesgærjaprosjekte eelki dehtie mñahtadimmiebarkoste Svñenske gærhkoen jñh saemiej gaskem 1990-jaepijste. Goerehtalleme mejtie Gærhkoetjåanghkoeh 2005 buektiehtie joekoen vihkeles orreme. Goerehtalleme gellie raerieh dellie böökti. Dovne gosse Gironisnie 2011 govlehtallin den-nie Ságastallamat. Desnie politihken jñh gærhkoen saadthalmetjh saemien siebriedahkeste meatan.

Abpe veelkesgærjaprosjekte lea illeldahke gærhkoen jñh akademijen ektiebarkoste, jñh tjaalegh vuesiehtieh man buerie naemhtemes ektiebar-koeh maahta sjñdtedh. Mñahtadimmesteologiske tjaalegigujmie ektine daate prosjekte aaj naan smaave tjaalegh buakta.

Svñenske gærhkoske sijhtem gaajhkesh dovnesh gijhtedh gieñh meatan orreme. Mov lea hñhkoe jijnjesh gærjam bñetieh lohkedh jñh meatan sijh-tieh årrodh daam barkoem jñerhkedh mejnie daelie aalkeme: histovrijem kolonialismen bijre vuesiehtidh, saknoem jñh vaejviem nammoehtidh jñh syjhtedem skreejrehtidh guktie sinsitnide ååktedh jñh earohtidh jñh reaktioe ektiebarkoem gaavnedh. Svñenske gærhkoeh sæjhta jñh tjoevere dñedtem bñetije beajjan vaeltedh jis daate barkoeh edtja stinkes sjñdtedh.

Uppsala jåvleasken 2015

Antje Jackelén

Erkebisper Svñenske gærhkosne

Översättning till sydsamiska av Sig-Britt Persson och Karin Rensberg-Ripa